

[Transcript] Dagens Eko / Därför vägrar politikerna sänka matpriset

Hallå, det här är den nya nyhetspådden Dagens Eko. Nu börjar vi. Christian, om folk blir tillräckligt arga på hur dyrt det är med mat nu tror du att regeringen kommer gå in och börjar styra vad det kostar? En liten mjölk eller smör eller så?

Det är fullt möjligt att göra det. Politiskt så är det väldigt osannolikt. Det här är Dagens Eko med Robin Olin.

Idag om varför svenska politiker vägrar sänka matpriserna. Året är 1972. Den unga hemma fruande, Ann-Marie Norrman, klädd i blommig klänning med håret i två tofsart, lever in i riksdagshuset i Stockholm. Hon är en av de så kallade skärholmsfruarna, hemmafruor som kräver ett stopp på de snabbt ökande matpriserna.

I salen väntar statsminister Olof Palme. De slår sig ner vid ett stort bord, statsministern och hemmafruarna. Mötet har fått stor uppmärksamhet i media. Kommer regeringen att vika sig och sätta ett pristak på olika livsmedel? Jag förstår väl att konsumenterna upplever höga matpriser som en tung post i budget. I tidningen har det plötsligt blivit populärt med recept på Fattimans kost. Snart får vi det veta om man bakar Bergbrö också. En fråga som nu, drygt 50 år senare, blivit aktuell igen. Gäst är ekonomikommentator Christian Åström. Men Christian, om vi börjar med den här idén. Att politiker ska gå in och bestämma priset på livsmedel. Vad kommer den ifrån? Den har en lång historia. I Sverige hade du kursanden på 30-talet. Man kommer överens om ersättningsnivåer. Det var viktigt att brynderna fick det och betalt. Sen skulle det vara några under skysta priser för de som handlade varorna. Men sen så fanns det en annan aspekt och det var beredskapsperspektivet. Alltså att det var viktigt att man hade en självförsörjning. Att det fanns tillgång till mat ifall det skulle bli krig eller sämre tider på något sätt. Annars kriget kommer. Då får vi ytterligare prisregleringar. Det är utifrån ett ranzoneringsperspektiv. Det håller i sig fram till någon gång på 50-talet. Till och med statens priskontroll ner med det som var mellan 1940 och 56. De kontrollerade helt enkelt. Hur ser prissteg ringarna ut och varför har priserna stigit? Borde de få stiga och så vidare? Samtidigt måste man säga att vi hade ett helt annat samhälle. Vi hade en helt annan handel. Vi hade en helt annan ekonomi. Allt var mycket mer reglerat. Ja, för idag kanske man förknippar att man går in politiskt och styrer vad saker kostar med kommunism. Sovjet eller kuba eller så.

Men det var även i Sverige då.

Det var även i Sverige och även i stora delar av världen.

Där man hade ett harligt jordbruk och där man hade en stat som också hade makten att reglera det.

Om vi går till tidigt 70-tal då är en grupp hemma fruar från skärhåll,

men kampanjar för att få ner priset på olika matvaror.

Och till och med lyckas få träffa statsminister Olof Palme.

Vad är det som leder fram till det?

Att han på något sätt ser sig tvingad till eller vill träffa dem här?

Jag förstår att priserna har gått upp.

Politiskt var ju socialdemokraterna pressade.

Du hade haft en tid av demonstrationer, vilda strejker runt om i landet

och du hade en ny partilädares i centern, Thorbjörn Feldin.

Det var riksdagssval 73. Opinionssiffrorna var på väg ner för socialdemokraterna.

Thorbjörn Feldin talade om jordbruk, mat. Han var jordnära.

Och sen hittar du ett gäng som är socialdemokratiska kärnväljar.

Det vill säga kvinnor från Arbetarklassen och pratar om en basvara som mjölk.

Ja, vi slutar detta ta med att uppmana hela svenska folket

att inte ge vika förskräven i genomföra. Eller hur?

Ja!

Den här partilädares socialdemokraterna, Olof Palme,

hade ju väldigt svårt att värja sig mot deras krav i det mötet.

Och vad händer då?

Ja, de löser det. Och man kan säga att de löser det både politiskt och tekniskt.

De får framstås som att de inför ett prisstopp.

Men vad de gör är att de inför en prisreglering. Helt enkelt att de inför en subvention.

Så att jordbrukarna, mjölkbrukarna för en statlig ersättning,

en högre ersättning för sin produktion.

Och så påverkar det ju såklart att inte priset går upp.

Kan man säga att de viker sig för hemmaflöarna?

De viker sig för ett politiskt tryck som de uppfattade.

Att de här kvinnorna representerade.

Men då handlade det inte bara om jölkpriser.

Att det lätt hade kunnat sprida sig till andra politiska frågor.

Missnöjet?

Det är ett missnöje.

Men här får man ju också lägga in ytterligare aspekt.

Vi talar om det var kvinnor som var det här uppråd.

Och de mötte i huvudsak manliga politiker.

Går vi tillbaka till 70-talet så fanns det i varje stad.

Till exempel en husmoders förening.

Det var ju kvinnorna som...

Till vissa är fortfarande idag ändå.

Stå över spisen, det måste man ju erkänna.

Det var då den som hade koll på matpriserna.

Och det hade ju inte palmen,
utan han kunde säga att det var lite av njölk.
Kostade.
Du hade både makten mot den enskilde människor,
men du har ju också ett könsperspektiv.
En genusperspektiv på detta.
Det finns ju en känd sketch om Olof Palme.
Hans Alfredsen, han sitter på en trädlåda på scen på Berns.
Ja, nu har vi varit ute och bytt skjortom med varandra.
Som en stand-up-kion mycket i dag.
Mikrofonen.
För Palme har varit ute i affären.
Han har köpt en lispetskickade utronom.
Köp en liten mjölk.
2.15 för en liten mjölksgrekan till expediten där.
Och han blev chockad i affären.
Va?
2.30, eller om det var något så eller inte.
Och så kommer han tillbaka.
Han hade ingen aning om detta.
Det var det jävla stort.
Jag hade ingen aning om här.
Och så en så kär, ja.
Hans Alfredsen, det här mantrade.
Har jag ingen aning om?
Det har man ju hört tusentals gånger i olika sammanhang.
Det handlar ju om hur nära är politikerna vardagen.
Den vanliga meningen.
Det säger något om hur viktiga matpriserna är just politiskt.
Ja, matpriserna är viktiga politiskt.
Men matpriserna användes också politiskt för att berätta en berättelse om makt.
Och vad hände med de här prisregleringarna på mat efter det här?
Ja, de förekommer fram tills avregleringen på 80-talet.
Hur går det till då?
Ja, det är förhandlingar och man lägger om jordbrukspolitiken.
Men samtidigt det här med prisstopp och pristak.
Det verkar ju inte vara helt borta på andra håll i världen.
Man tänker på hur bröd som är prisatt från regeringar och så vidare.
Det stämmer, men det är oftast i väldigt fattiga länder.
Det är länder som har en väldigt ineffektiv ekonomi.
Det kan vara ett utslag också för enorma klasskillnader.
Och spänningar i de samhällarna.
När det blir demonstrationer, t.ex. i Gypten eller andra länder mellan östern.
Så det är inte selan efter att man ser att världsmarknadspriserna på spannmål har gått upp.

[Transcript] Dagens Eko / Därför vägrar politikerna sänka matpriset

För de så stora andel av befolkningen som är så pass fattiga att om matpriserna går upp så har de inga marginaler och de äter ändå bara den enklaste maten. Och den är t.ex. bröd, subventionerad till kanske 50% av staten. Men bakgrunden är ju en frånvaro av en ekonomisk utveckling. En dålig utbildningspolitik, dålig fördelningspolitik. Och att rikedomar har samlats hos en liten andel av befolkningen. Och inte selan också då enorma politiska demokratiska underskott. Så då används det här med att sätta statligt ett pris på bröd. Ja, eller framför allt en subvention av brödet så att de fattigaste har råd. Annars kommer de att svälta. Eller gå ut på gatan och demonstrera. Det handlar väl mer om att hålla ihop ett samhälle utifrån maktavarnas perspektiv. Magdalena Andersson, ett halvt kilo svensk smör. Vad kostar det i dagens läge? Jag vet att ett paketbrygott var det som jag handlade senaste kostade uppemot 70 kronor. Det är valrörelse 2022. På scenen i SVT-stadsminister Duell får Magdalena Andersson Ulf Kristersson visa att de gjort sin hemläxa. Senast du köpte en liten mellanmjölk, vad fick du göra för det? Närmare 15 kronor. Matpriser är ett hett ämne igen. Den farliga korr brukade kosta 25 kronor för ett år sedan. Nu kostar den 40 kronor sedan. Men det politikerna lärt sig att rabbla ena dagen. Blir snabbt inaktuellt den andra. Då smör, ost, farliga korv, paprika och barnmat, blöjor och så vidare. Ruser i pris in 2023. Alla pengar har gått till mat. Hur klarar du resten då, kläder och skoror? Nej, nej, jag gör det inte. Letar efter är billigt. Nu letar vi efter, känner hära. 2 för 10 kronor. Det här med matpriserna är katastrof faktiskt. Det går åt helvete. I början av mars i år kräver oppositionen att regeringen Kristesson ska agera. Socialdemokraterna vill att de svenska matjättarna ska kallas in på samtal. Vänsterpartiet pekar mot Frankrike. Där meddelar president Macrons finansminister Bruno Le Mer på en presskonferens att han kommit överens med flera stora matvarekedjor om ett pristag

på olika basvaror.
Prisänkningar värda hundratals miljoner euro, säger han,
som ska gälla i tre månader.
Han kallar det för ett anti-inflationskvartal.
Hur är det tänkt att det här ska gå till i Frankrike då?
De olika kedjorna får plocka ut ett antal varor.
Det är frivilligt, hur många de vill.
Där man sätter omtänkt ett symbol på att det är prisreglerat.
Att det var ett prisstopp.
Inflationsmärkning.
Exakt. Då kommer det ju vara det priset
som man har satt fram tills den här uppgörelsen går ut.
Och den går ut i sommar.
Vad som händer därefter, det vet vi inte.
Men om man går lite bakom och ser hur det fungerar
så är det ju att många varor handlas ju kontrakt.
Ett kontrakt kan löpa tre månader och sex månader
och nio månader.
Ja men jag säljer tomatburkar till dig.
Och vi kommer vara ensam med ett pris.
Så det är priset som ska gälla i tre månader.
Eller sex månader.
Och jag i det här fallet är en matkedja.
Exakt.
Och sen när det kontraktet går ut
då förhandlar vi igen.
Och då blir det ett nytt pris.
Så det behöver inte innebära
för de här matkedjorna någon större uppgåffring.
utan det kan de ju ha på varor
som de har prisäkrat själva i kontrakt.
Så de gör egentligen lite som de alltid har gjort.
Exakt.
Däremot så klarar de sig kanske från
en debatt om att de skor sig på inflationen.
Så det finns något att vinna även för kedjorna här.
Ja definitivt.
Ja definitivt.
Men det framförs ju på det här sättet
av politikerna som något stort.
Vad är det som händer i Frankrike just nu?
Stora demonstrationer med de pensionsreformer.
Du har även hög inflation i Frankrike
precis som i övriga länder i Europa.

Hur ser det ut för de offentliga ställda länutveckling de senaste åren?
Om du frågar dem så är de inte särskilt nöjda.
Nej det har varit stora protester ifrån.
Exakt.
Och då är det ju ett sätt att försöka att ta bort just den här frågan.
Matpriserna som skulle kunna vara nästa fråga som skulle kunna utmyna egen krav på högre länor.
Men är det Frankrike som sticker ut här?
Eller finns det andra länder där politikerna inne och styr priset på mat?
Närmast Norge.
De har ju en modell som vi hade fram till den här 90-talet.
Där har man årliga prispförhandlingar mellan regering och landbruk.
Och då inkluderar man även förädlingsindustri.
Och i Schweiz har man en liknande lösning.
Och det har ju påverkat inflationstakten på mat.
Så det fungerar då?
Ja, men de står ju utanför EU.
De har valt en annan modell.
Och lov behållt en modell som vi då hade tidigare.
Så de är kvar lite där Sverige var förr?
Ja.
Plus det att de har en oljeindustri som genererar väldigt, väldigt mycket pengar.
Det kanske hjälper.
Vad tror du skulle krävas för att den svenska regeringen skulle göra likadant?
Jag tror det är väldigt, väldigt osannolikt.
I Sverige så kommer man arbeta med andra instrument.
Varför är det så då?
Varför är det otänkbart i dag att göra det?
Palme gjorde det eller? Ja, det är Frankrike gör nu.
Därför att det är ingen som tror på att det fungerar i längden?
Om du utgår från att du tror att du kan pressa nära priserna bestående?

Men jag undrar ändå varför det är så otänkbart.
För folk upplever ju det här med matpriserna
som akut.
Och om man nu kan i Frankrike under tre månader
hålla några varor nere.
Varför är det så otänkbart att göra det i Sverige?
Därför att vad du gör då är att du tar bort
prismekanismen.
Alltså en frimarknad.
För de flesta så är det faktiskt inget problem
att betala de här priserna i Sverige.
Så lägger vi kanske åtta till nio procent
av vår disponibla inkomst på mat.
Det kanske säger framtiden
att det måste gå upp lite grann.
Finns det en risk att du låter lite
som palme här?
Att du inte har örat mot marken
och folk upplever det?
Det kan vara så.
Men jag tror att man kommer att
istället ha riktade stöd.
Är det familjer eller personer som inte
klarar av de här högerkostnaderna?
Är det då för att du löser det med riktade stöd?
Kanske höjda barnbidrag,
höjda bostadsbidrag eller något annat.
Och det tror jag är mycket mer sannolikt
att vi kommer att säga kanske nästa budget.
Jag tror att vår budget på mat
har gått upp nästan med 2000.
Mörpaketet är 70 spänn.
Vem har råd med det?
Alltså det har blivit en lyxvara.
På mataffären i Tyresö Centrum
utanför Stockholm träffar vår reporter
Linda Rudolf.
I barnvagnen ligger hennes 14-månade gamla son.
På hyllorna framför
är det barnmat och blöjor.
Det var en månad som det var när den pris
höjde och vi fick en dålig lön
både jag och min man.
Och då var det att jag hoppade över lunch

varje dag en månad.
Så jag åt bara frukost och sen åt jag middag
för att vi skulle få gjort det just en månad.
Alltså jag har värde sett att han äter bättre
än jag såklart.
Så då får man ju tyvärr göra så.
Linda tycker att politikerna borde
kunna göra något
mot de höga matpriserna.
Om man inte höjer basprodukter och inte barn
mat och blöjor
så kanske det skulle göra avsevärd skillnad
för många hem liksom.
Så det tycker jag verkligen att jag ska göra.
En som är ensamstående som känner att
de har lyxkeralt vilket är väldigt många.
Kanske kan gå in och ansöka då
om att få ett extra bidrag
utöver barnbidraget
för att känna att de har råd att
leva lite liksom.
Men Christian du har ju beskrivit här
hur den när prisregleringar
och pristak på mat
och så kommer ofta en dans
då mellan
och ena sidan arga människor
som tycker att det är för dyrt
och politiker som ska visa handlingskraft.
Finns det någon situation i Sverige
där du ser att den här ilskan
skulle kunna bli tillräcklig för att göra
såna här tillfälliga pristak
eller regleringar?
Det är ju möjligt att säga.
Det kan ju alltid uppstå en situation där man ser
eftergift som
det är inte första gången
när det har politiskt svängt
och gjort det väldigt snabbt
för att bli ett kanopinion
men den opinionen är inte så stark idag i Sverige
det är inte så många som är ute
och demonstrera på grund av matpriserna

om det än sen någon.
Vad säger ni om uppslutningen?
Vi är väldigt glada för det
men vi har direkter med det här.
Vi vet ju att folk är med i oss.
Så vad tänker då
hemmafrun från Skärholmen
som 1972 lyckades sätta press
på Olof Palme
och gå in och reglera priset
på mjölk och myriprodukter.
Tror ni att politikerna här kommer att påverkas
nu av det här? Ja, det vore
vi ska använda. Då fortsätter
vi helt enligt emot och måste vi vakna.
Det är det vi tillför. Och lyssna på folket
vad de vill.
Vi orkar inte mer i den här matpriserna.
Det är det som har ökat mest av allting
så det är ju maten som man måste ha. Det är fel.
Jag har blivit lokalpolitiker
för Sverigedemokraterna.
Och svängt.
Hon tycker inte alls att det vore
en bra väg att gå idag.
När jag hörde det
på TV om det här
så var jag lite ledsen.
Det kanske låter konstigt
men det kände som en riktig
käftsmän. Jag tycker inte
det är rätt. Jag tycker
att det är populistiskt beslut.
Idag onsdag
presenterar SCB nya
inflationssiffror för februari månad.
Då får vi se hur priserna
på mat och annat
utvecklas i Sverige.
Och det var allt från Dagens Eko.
Vi hörs igen imorgon.